

PORODICA I OVISNOST O PSIHOAKTIVNIM SUPSTANCAMA

*Nejra Zejnullahu Suljagić²⁷⁴, magistar psiholoških nauka
Javna ustanova Terapijska zajednica Kampus Kantona Sarajevo*

Sažetak: *Ovisnost o psihoaktivnim supstancama predstavlja veoma složen sistem u kojem dominira princip interakcijskog odnosa između ličnosti, sredine i psihoaktivne supstance. Ipak, nastanak ovisnosti se u velikom dijelu pripisuje karakteristikama porodičnog okruženja. Porodica kao relevantan sociopsihološki faktor sa svim svojim interakcijskim modelima značajna je kod gotovo svih potencijalno negativnih i nepovoljnih uticaja na formiranje i razvoj ličnosti i zaštitu njenog mentalnog zdravlja. Istražujući problematiku ovisnosti o psihoaktivnim supstancama, nezaobilazno je navesti značaj porodice kao potencijalni faktor rizika i prediktor pojave i održavanja ovisnosti. Ovisnost o psihoaktivnim supstancama se može pojaviti u svakoj porodici. U ovom radu će biti prikazani negativni faktori i karakteristike porodice i porodičnih odnosa kao faktor rizika zloupotrebe psihoaktivnih supstanci. Porodični milje i međusobni odnosi u porodici su vrlo značajni, ako ne i presudni, kako u razvoju ovisnosti, tako i u njenom oporavku. Za ovisnost o psihoaktivnim supstancama se kaže da je "bolest" porodice, te je stoga bitan paralelni stručni rad kako sa pojedincem, tako i sa njegovom porodicom. Porodica predstavlja značajan resurs za rehabilitaciju ovisnika, ali i pomoć u održavanju funkcionalnosti svog rehabilitiranog člana.*

Ključne riječi: *ovisnost o psihoaktivnim supstancama, porodica, tretman*

Uvod

Historija konzumiranja psihoaktivnih supstanci nije otkriće savremenog društva. Smatra se da historija psihoaktivne supstance prati stazu čovječanstva. Gotova da nema naroda čiji pripadnici nisu u nekom periodu svog razvoja posegnuli za sredstvima koja su ih vodila u nove doživljaje, u nova i drugačija raspoloženja. Kroz historiju ljudskog roda stalno se povlači neobjašnjiva želja za mijenjanjem stanja svijesti. Međutim i dalje je mnogo nepoznanica koje karakterišu ovu pojavu o čemu govori veliki broj multidisciplinarnih istraživanja u svijetu. Ovisnost o psihoaktivnim supstancama je specifičan fenomen i predstavlja jedan od gotovo nerješivih problema savremenog svijeta. Ona danas predstavlja problem svjetskog značaja, prisutna je u svim dijelovima svijeta. To se više ne događa negdje drugo i nekom drugom, već je ovdje među nama, ne poznaje rase, spol, ekonomsko stanje, uzrast ili nacionalnost. Ovisnost se razvija na složen i nejasan način. Ozbiljno narušava tjelesno i psihičko zdravlje, umanjuje radnu sposobnost, mijenja karakteristike ličnosti, skraćuje životni vijek i u velikom broju slučajeva se završava fatalno po život ovisnika (Petrović, 2003).

Na razvoj ovisnosti o psihoaktivnim supstancama utiču razni biološki, psihološki i socijalni faktori. Psihološke osobine korisnika, tjelesne osobine korisnika koje stvaraju podložnost, sama priroda psihoaktivne supstance, kulturno i društveno okruženje i dostupnost supstanci je od velikog značaja i utiče na razvoj ovog kompleksnog problema. Samo je djelomično shvaćeno napredovanje od eksperimentalne do povremene upotrebe, a zatim i do same ovisnosti.

²⁷⁴ nejrazejnullahu@gmail.com

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije ovisnost o psihoaktivnim supstancama je: „*Stanje periodične ili hronične intoksikacije, štetne za pojedinca i društvo, izazvano ponavljanim unošenjem prirodnih i sintetskih supstanci*“ (Svjetska zdravstvena organizacija, 1957).

Prema novijim shvatanjima stručnjaka Svjetske zdravstvene organizacije ovisnost kao bolest definiše se kao: "*Stanje fizičke ili psihičke ili stanje i fizičke i psihičke ovisnosti prouzrokovano stalnim uzimanjem jedne ili više vrsta psihoaktivnih supstanci, te nemogućnost apstinencije i postojanje žudnje za korištenjem psihoaktivne supstance*".

Istražujući problematiku ovisnosti o psihoaktivnim supstancama, nezaobilazno je navesti značaj porodice. Cilj ovog rada jeste prikazati značaj porodice i porodičnih odnosa kao faktor rizika zloupotrebe psihoaktivnih supstanci. U ovom radu će biti prikazani rezultati raznih istraživanja koji ukazuju na značajan uticaj porodice na razvoj ovisnosti. Ovisnost o psihoaktivnim supstancama predstavlja veoma složen sistem u kojem dominira princip interakcijskog odnosa između ličnosti, sredine i same psihoaktivne supstance. Ipak, nastanak ovisnosti se u velikom dijelu pripisuje karakteristikama porodičnog okruženja.

Porodica kao relevantan sociopsihološki faktor sa svim svojim interakcijskim modelima značajna je kod gotovo svih potencijalno negativnih i nepovoljnih uticaja na formiranje i razvoj ličnosti i zaštitu njenog mentalnog zdravlja. Ovisnost o psihoaktivnim supstancama se može pojaviti u svakoj porodici, no u ovom radu ćemo ukazati na mnogobrojne negativne faktore i karakteristike porodičnog okruženja koje doprinose nastanku ovisnosti, ali i na značaj porodice kao neopodan resurs u oporavku od ovisnosti.

Porodica

Porodica predstavlja prvu i osnovnu društvenu zajednicu koju uspostavlja priroda, a koja je temeljna ustanova za život svakog pojedinca. Unutar porodice stiču se prvi odnosi i prva iskustva o sebi i svijetu oko sebe. Porodica se prepoznaje kao socijalna jedinica koja predstavlja most između pojedinca ka društvenoj zajednici, te je kvalitet ranih socijalnih odnosa ključan za kasniji razvoj ličnosti.

Savremena porodica našla se na udaru progresivnih i ubrzanih promjena sociokulturnog miljea, miješanje različitih uticaja, uspostavljanje novih trendova, rušenje tradicionalnog i uspostavljanje novog, stalni rast i razvoj porodice, promjene njene strukture, kvaliteta i obima funkcionalnosti (porast broja vanbračnih zajednica, razvoda koji dovode do stvaranja porodica sa jednim roditeljem, povećanje broja porodica u kojima partneri podižu svoju i zajedničku djecu, stvaranje homoseksualnih zajednica i dr.), ugrožena iznutra i s vana porodica doživljava radikalnu transformaciju i kao takva postaje potencijalni faktor sa visokim stepenom patogenosti (Đukanović, 1999).

Psihološki značaj porodice oduvijek je bio naglašavan. Mnogobrojni psiholozi i psihijatri su značajan dio svojih istraživanja posvetili upravo porodici. Početke proučavanja mehanizama uticaja porodice na pojedinca nalazimo u psihoanalizi. Ovdje ćemo samo navesti nekoliko tumačenja, a koja daju uvid u široko i raznoliko istraživanje porodice.

Frojd iako se nikada nije bavio porodicom kao cjelinom, on je u svojim učenjima o pregenitalnim fazama razvoja, razvoju libida i Super-ega, Edipovom kompleksu ustvari pokazao ogroman uticaj roditelja koji su od velike važnosti i može se reći i presudni za razvoj individue, strukturu ličnosti i obrasce njenog kasnijeg ponašanja i prilagođavanja.

Adler je sve neadekvatnosti i pogrešnosti u stilu života, ponašanju i odnosu sa drugim ljudima, tumačio kao probleme koji su nastali još u djetinjstvu, sa posebnim osvrtom na odnos roditelja prema djetetu. Prema njemu tri osnovna razloga u djetinjstvu koja svakog pojedinca dovode kasnije do njegovih maladaptivnih oblika ponašanja, življenja i devijacije karaktera su: djeca sa nedostacima, razmažena djeca i zapuštena djeca. On je također bio zainteresiran i za redosljed rođenja djece. Prema Adleru veliki broj kriminalaca, alkoholičara, neurotičara i slično su prvorodena djeca.

Sullivan se zalagao za grupnu pripadnost kao vodeći faktor u formiranju ličnosti. Posmatrajući ličnost kao neodvojivu i nezamislivu izvan interpersonalnih odnosa, vraća se na prvobitne interakcije

djeteta sa okolinom i sa njegovom majkom kao najvažnijim objektom. Adekvatan interpersonalni odnos majka-dijete zavisi od količine umetnute anksioznosti u ovaj interpersonalni odnos. Anksioznost može biti umanjena ili povišena u zavisnosti od interpersonalnog iskustva i sigurnosti i svakako da ugrožava komunikaciju djeteta sa okolinom i prijeti značajnim rizikom za dalji normalan razvoj mentalnog zdravlja.

I Carl Gustav Jung u svom konceptu o arhetipu naglašava da arhetipovi sadržavaju sliku roditelja i kao takvi određuju individualno nesvjesno, kao i odnos pojedinca prema vlastitim procesima individualizacije.

W. Rajh spada u najveće kritičare porodice. On porodici zamjera njenu autoritarnu ideologiju i činjenicu da kroz roditeljsku funkciju roditelji ne prenose samo vrijednosti i ideje društva, već i svoje inhibicije, potiskivanja, strahove i frustracije.

Sve više, istraživanja potvrđuju da fenomen attachment-a nije samo jedna spoljašnja manifestacija ili naučeni oblik ponašanja, nego urođeni mehanizmi koji dijete usmjeravaju da se veže za osobu koja ga njeguje, to jest s kojom reguliše svoju potrebu za preživljavanjem, gdje se pored prehrane i zaštite, misli i na bliske socijalne kontakte, sigurnost, ljubav, pažnju, zadovoljavanje interesa, komunikaciju, tjelesni kontakt i slično (Pašalić – Kreso, 2004). Dijete nije sposobno da opstane samo, da se razvije iz ljudske jedinke u ljudsko biće bez odrastanja u ljudskom okruženju.

Prema Berk emocionalno topla i podržavajuća porodična atmosfera preduslov su za tjelesno i psihičko zdravlje djece tokom cijelog života. Za razliku od toga, izolacija i otuđenje porodice često su povezani sa razvojnim problemima (Berk, 2008).

Porodica kao potencijalni faktor rizika

Veliki broj istraživača početak konzumacije psihoaktivnih supstanci objašnjava kvalitetom odnosa unutar porodice. Porodični ambijent u kojem dijete odrasta značajan je prediktor negativnih oblika ponašanja kao što je zloupotreba psihoaktivnih supstanci (Sanković, 2005). Neefikasno roditeljstvo je uz siromašan model komunikacija i haotičan okoliš jedan od najčešćih faktora rizika u nastanku ovisnosti o psihoaktivnim supstancama koja upravo maskira i kompenzira širok spektar porodičnih problema.

Lurija navodi listu specifičnih rizika za nastanak ovisnosti o psihoaktivnim supstancama na kojoj dominantan broj pripisuje faktoru porodice. Autor te faktore navodi sljedećim redoslijedom: razorena porodica, loši odnosi u porodici, upotreba depresanata od strane roditelja, prekomjerno pušenje roditelja, ekscesivna upotreba alkohola od strane roditelja, nisko obrazovanje, potcjenjivanje sopstvene ličnosti, neučestvovanje u posebnim aktivnostima, upotreba psihoaktivnih supstanci među prijateljima (Lurija, 1974).

Hasanović ističe da je ovisnost u porodici poseban problem. U porodici ovisnika često se pojavljuju intenzivni psihopatološki fenomeni, s jedne strane kao uzrok ovisnosti (alkoholizma, ovisnost o psihoaktivnim supstancama), a s druge strane kao reakcija ostalih članova porodice na ponašanje ovisnika u porodici (Hasanović, 2012).

Utvrđeno je da postoji povezanost između roditeljskog prihvatanja/odbijanja i problema mentalnog zdravlja kao što su depresija, ponašajni problemi i zloupotreba droga (Rohner, 2002). Neki autori ovisnost o psihoaktivnim supstancama smatraju logičnom posljedicom roditeljskog odbijanja. Prema istim autorima zloupotreba supstanci može se shvatiti kao oblik suočavanja čiji je cilj minimalizirati psihičku bol izazvanu percepcijom odbacivanja roditelja (Greblo, 2005).

Određeni autori smatraju da ovisnik uzima supstancu „da bi privukao na sebe pažnju svojih roditelja i prekinuo njihovu borbu“. Može se zaključiti da je u ovim porodicama prisutno izraženo osjećanje usamljenosti, odbijanja, lišavanja, gubitka, krivice, straha, ljutnje, depresije, napuštenosti, beznačajnosti i bezvrijednosti. Da bi se odbranila od ovako negativne klime koja vlada u njoj i svih nepovoljnih afekata porodica pokušava da se odbrani putem tehnike samoliječenja. Članovi porodica pribjegavaju kompulsivnom posezanju za različitim medikamentima, alkoholom, cigaretama ili hranom. Članovi

porodica kroz ovo unošenje različitih sadržaja teže ka učvršćivanju slabog samopoštovanja i ublažavanju psihičkih prijetnji tj. osjećaja emocionalne napuštenosti, separacije i usamljenosti.

Također, rezultati istraživanja pokazuju da percipirano odbijanje majke i oca u djetinjstvu teži da bude značajno više među ovisnicima o psihoaktivnim supstancama nego kod onih koji nisu ovisni. Značajno, iako još uvijek neobjašnjeno, očevu odbijanje više uzrokuje zloupotrebu supstanci kod oba spola nego majčinsko odbijanje (Campo i Rohner, 1992, prema Rohner, 2002).

Poremećaj porodične sredine može biti izazvan nekim psihičkim poremećajima jednog ili oba roditelja, poremećenim odnosima među roditeljima. U porodici su izloženi alkoholizmu roditelja ili ovisnosti o psihoaktivnim supstancama i raznim tabletama, frustracijama, nemirima i neredu uzrokovanom stalnim svađama, verbalnim i fizičkim sukobima između roditelja, kao i drugim događanjima u porodici. Porodica gdje jedan od roditelja zloupotrebljava alkohol ili druge psihoaktivne supstance predstavlja jedan od najrizičnijih porodičnih sistema. Tolone i Dermont (1975) u svojim istraživačkim rezultatima i zaključcima ukazuju na vrlo značajnu pozitivnu povezanost između pušenja roditelja, njihovog uzimanja alkohola i psihofarmaka sa zloupotrebom psihoaktivnih supstanci od strane njihove djece. Djeca roditelja alkoholičara nisu samo više sklona posezanju za drogama već ispoljavaju smanjenje kognitivnih sposobnosti (Petrović, 2003).

Nerijetko su roditelji ovisnika pretjerano ambiciozni i superiorni, sa velikim zahtjevima i bez dovoljno emotivnog davanja. Sve se to nepovoljno odražava na razvoj ličnosti koja u psihoaktivnoj supstanci pokušava naći izlaz iz nepodnošljive porodične situacije. Nedostatak pažnje s jedne strane i pretjerana pažnja s druge su jednako štetni i utiču na razvoj psihopatologije (Đukanović, 1999).

Ovisnosti su posebno sklona djeca iz razorenih brakova i djeca koja ne viđaju svoje roditelje zbog njihovih radnih i društvenih obaveza. Istraživanja strukture porodice, najčešće njene cjelovitosti pokazuju da djeca rastavljenih roditelja su u pet puta većem riziku za ulazak u svijet ovisnosti, od djece koja žive u cjelovitoj i skladnoj porodici. Djeca bez čvrstog oslonca u porodici su vrlo ranjiva (Buljan, 2010). To potvrđuju i pojedinačni rezultati istraživanja Bluma (1972) i Johnstone (1975) objedinjeni istim zaključcima i nalazima, ističu da ovisnici dolaze iz nepotpunih porodica. S druge strane, nailazimo na podatke kako se u nekim istraživanjima cjelovitost primarne porodice nije pokazala kao relevantan faktor zloupotrebe psihoaktivnih supstanci kod adolescenata (Galić i sur., 2001, Glavak, 1998, prema Greblo, 2005).

Kurdek i Sinclair navode kako prilagođavanje adolescenata nije povezano sa strukturom porodice nego s konfliktima, odnosno dimenzijom interpersonalnih odnosa u porodici (Kurdek i Sinclair, 1988, prema Lacković–Grgin, 1994). Navedeni autori zaključuju kako je odvojenost od oca ili majke, pa i od porodice u cjelini manje štetna od loše atmosfere koja može ostaviti trajne posljedice na razvoj pojedinca. Istraživanje u kojem učestvuje 146 ispitanika klaster analizom su pokazali da među ovisnicima o drogama postoje određene podgrupe koje se mogu kategorizirati s obzirom na obilježja porodica, te prisutnost porodičnih rizičnih faktora koji utiču na pojavu i održavanje ovisnosti. Kao ključno obilježje opisanih grupa (izuzev pete) pokazala se negativna uloga oca i negativan emocionalni odnos ovisnika s njim tokom njihovog djetinjstva i adolescencije. U te četiri grupe, komunikacija s ocem u velikom postotku je defanzivna i negativna, a prisutna je još jedna uočljiva pojava koja je pronađena u istraživanjima, a to je da je emocionalni odnos s ocem značajno negativniji nego emocionalni odnos s majkom (Ivandić-Zimić, 2010).

U našoj sredini, djeca i adolescenti su privrženiji majci. Ispitanici govore kako ih majke bolje razumiju, bolje poznaju i više učestvuju u njihovim životima. Izvještavaju da su im pomagale sve vrijeme i govore o većoj bliskosti sa majkama i izrazitom povjerenju spram njih (Stevanović, 1999). Ovo ukazuje da se podcjenjuje emocionalna i psihološka uloga koju otac ima u odgoju djece i adolescenata. Pri tome veliki broj očeva konzumira alkohol i pokazuje nasilno ponašanje što još više usložnjava kvalitet interakcija u porodici (Petrović, 2003).

Istraživanje Đukanovića pokazuje da članovi porodica ovisnika međusobno ne pokazuju svoja osjećanja niti emocionalno reaguju na druge oko sebe. One ne mogu izraziti osjećanja blagostanja kao što su ljubav, nježnost, sreća ili osjećanje opasnosti kao što su strah, tuga, bijes itd. Možemo ih opisati i kao „

razjedinjene“ jer nisu u stanju da odgovore na stimulse emocionalne prirode sa osjećanjima koja su prikladnog kvaliteta i intenziteta. U istom istraživanju pokazano je da su porodice ovisnika okarakterisane lošim komunikacijskim obrascem i naglašenom komunikacionom devijacijom (Đukanovića, 1999).

Porodica kao resurs u oporavku od ovisnosti

Zloupotreba psihoaktivnih supstanci se može pojaviti u svakoj porodici, često je postepena, na početku dobro prikrivena, neupadljiva, uslijed čega mnogi roditelji kasno saznaju za ovisnost svoje djece. Osobe koje su ušle u svijet ovisnosti o psihoaktivnim supstancama kada žele naći izlaz i osloboditi se ovisnosti, najčešće se nalaze u situacijama bez kvalitetne pomoći i podrške užeg i šireg socijalnog okruženja, te su skloniji recidivu.

Sam proces oporavka od ovisnosti o psihoaktivnim supstancama zahtjeva i aktivno uključivanje porodice. Dugogodišnje iskustvo u radu sa ovisnicima i njihovim porodicama pokazuje da se tokom liječenja ovisnika porodica često ne uključuje u proces tretmana ili se nedovoljno kontinuirano uključuje u proces pomoći i podrške svojim članovima.

Porodični odnos u porodicama ovisnika je sterilan i praćen neprijateljstvom i nepovezanošću, porodični sistem je disfunkcionalan. U ovim porodicama pojavljuju se sljedeće karakteristike: visok stepen hostilnosti, oskudna kohezija, rivalstvo, nedosljednost, nestabilan porodični život, defektnost strukture i pasivnost (Đukanović, 1999).

Porodice ovisnika teško se snalaze sa zadacima i odgovornošću. U ovim porodicama nije jasno ko šta treba da čini. A kada se članovi uspiju dogovoriti šta činiti i ko to treba da čini, mala je mogućnost da će se individualno sprovesti do kraja ovaj sporazum (White, 2013).

Članovi porodice veoma često okarakterišu ovisnika kao „jedinog krivca“ za razvoj ovisnosti, pa samim tim i za cjelokupnu disfunkcionalnost porodice. Sva odgovornost, kao i zahtjevi za potrebnim promjenama se prebacuju na ovisnika. Neadekvatno i nepotpuno uključivanje porodice tokom procesa oporavka ima značajan uticaj na rizik od recidiva u postrehabilitacijskom periodu.

Schwartzman (1975) primjećuje da su očevi distancirani i da imaju sekundarnu ulogu u odnosu na majku kada je uticaj i odnosi sa sinovima u pitanju. Očevi ovisnika o heroinu opisani su kao hladni, distancirani, sa izraženom kompetitivnošću spram sinova (Kufman, 1974). Većina majki (88%) su emocionalno povezane sa sinovima koji konzumiraju psihoaktivne supstance, izvještavaju da njihova sreća i emotivna bol ovisi o ponašanju i bliskosti sa sinovima dok je 43% očeva odsutno ili emocionalno isključeno od ovisnika ili čitave porodice (Kaufman, 1981).

Upravo ovakvi podaci pokazuju da je za oporavak od ovisnosti značajno da se uključi čitava porodica. Stephanie Brown, američka stručnjakinja iz područja ovisnosti, opisuje porodicu s problemom ovisnosti kao funkcionalnu zajednicu koja postaje disfunkcionalna tek kada se član koji je ovisan podvrgne tretmanu i mijenja svoju dosadašnju ulogu unutar porodice. Stoga je važno da se cijela porodica uključi u tretman da bi se lakše nosila sa promjenama koje slijede i ugrožavaju dosadašnju porodičnu strukturu.

Porodica predstavlja značajan resurs za pomoć u održavanju funkcionalnosti svog rehabilitiranog člana, te je stoga bitan paralelni stručni rad kako sa pojedincem, tako i sa njegovom porodicom.

Za porodičnu terapiju karakteristično je pomicanje fokusa i krivnje s jednog člana porodice, te rad na podjeli odgovornosti i definiranju ciljeva koji obuhvataju sve članove porodice, a koji se ne baziraju isključivo na postizanju apstinencije. Porodici se pomaže da postane svjesna svojih mogućnosti i potreba, te da promijeni obrasce ponašanja koji su doveli do problema. Važnost porodične terapije jeste u promjeni referentnog okvira i atmosfere unutar porodice i poboljšanju komunikacije (Serdarević i Marčić, 2007).

Porodična terapija predstavlja proces u kojem je svako uključen u promjenu i gdje promjena pogađa sve članove porodice.

Za kraj

Porodični milje i međusobni odnosi u porodici su vrlo značajni, ako ne i presudni, kako u razvoju ovisnosti, tako i u njenom oporavku.

Istraživanja pokazuju da je kvaliteta odnosa roditelj-dijete okarakterizirana kao roditeljsko prihvatanje (ljubav) i odbijanje (nedostatak ljubavi) glavni prediktor psihološkog funkcioniranja i razvoja djece i odraslih. Kvalitetna i funkcionalna porodica, dobra porodična atmosfera, zdrave i toplinom prožete porodične interakcije, komunikacije i odnos povjerenja između djece i roditelja, možemo reći da predstavljaju najbolju zaštitu od zloupotrebe psihoaktivnih sredstava.

Mnoge osobe nažalost ne žive u takvim porodicama i okruženju, te se suočavaju sa raznim problemima unutar porodice. Dakle, one porodice u kojima su narušeni brakovi, puni netrpeljivosti i emocionalne hladooće, gdje vlada napeta situacija, konflikti i nasilničko ponašanje, pogrešni odgojni stavovi, prezausetost roditelja i materijalno davanje zbog uskraćenog emotivnog davanja, porodice u kojima se desila prerana smrt jednog roditelja, razvod, emocionalna labilnost roditelja, psihopatološke osobine samih roditelja, kao i čitav niz drugih faktora koji remete normalnu porodičnu harmoniju u mladom čovjeku izaziva osjećaj nesigurnosti, odsustva podrške i razumijevanja, usamljenost i odbačenost, te sve to stvara idealnu podlogu za nastanak ovisnosti o psihoaktivnim supstancama.

Čak i u situacijama kada porodični okvir pruža ljubav, podršku i snagu moguće su krize i disfunkcionalnost odnosa. Problem sa psihoaktivnom supstancom dešava se i u porodicama u kojima vlada red i u kojima ih roditelji vole i vode brigu o njima. U ovom slučaju u pitanju su prezaštitički orijentirane porodice, u kojima su roditelji uglavnom ubijedeni da njihovi mladi znaju sve što treba o životu, oni ranije počnu izlaziti vani, ostaju duže, skloniji su zabavi, imaju više novca, roditelji ih manje kontroliraju.

Pehar-Zvačko navodi kako se porodica promijenila na način koji pogoduje pribjegavanju psihoaktivnim supstancama: smanjena je, otac je često odsutan, roditeljski autoritet i socijalne kontrole slabe. Na jednoj strani su materijalno dobro situirane porodice u kojima utrka za novcem potiskuje njegovanje međusobnih odnosa, a s druge strane one koje se guše u borbi za preživljavanje, pa roditelji nemaju vremena za bavljenje djecom. Takva djeca su prepuštena sama sebi, pa traže dopunu praznina na drugom mjestu, pribjegavajući i uživajući alkohol i psihoaktivne supstance. Stoga je, uz iskazivanje ljubavi i podrške, važno da roditelji imaju i određen stepen kontrole, odnosno uvida u svakodnevni sadržaj aktivnosti djeteta (Pehar-Zvačko, 2003).

Snaga porodice i adekvatna podrška je značajna u procesu prevencije ovisnosti o psihoaktivnim supstancama, ali i u procesu rehabilitacije i resocijalizacije ovisnika, što će pozitivno doprinjeti održavanju uspošvaljene apstinecije, zdravim životnim navika, kvaliteti socijalne adaptacije, kao i cjelokupnoj funkcionalnosti rehabilitiranog člana.

U velikom broju istraživanja istaknuta je važnost pozitivne porodične komunikacije i roditeljske potpore u prevenciji i tretmanu svih poremećaja u ponašanju, pa tako i ovisnosti (Tokić, 2008).

U cjelokupnom spektru istraživanja porodica ovisnika, najbrojniji su radovi koji tretiraju problem odnosa roditelj-dijete kao potencijalni faktor rizika i prediktor pojave i održavanja ovisnosti.

Za ovisnost o psihoaktivnim supstancama se kaže da je "bolest" porodice, pa savremeno liječenje ovisnika obavezno uključuje članove porodice i terapijski rad i promjene svakog člana, a ne isključivo ovisnika.

Rad želim da završim citatom J. W. Goethe:

„Način na koji vidite ljude ogleda se u načinu na koji se prema njima odnosite, a način na koji se odnosite prema njima je ono što oni postaju...“

LITERATURA

1. Berk, L. E. (2008). Psihologija cjeloživotnoga razvoja (Prijevod 3. izdanja). Jastrebarsko: Naklada Slap
2. Buljan, D. (2010). Sprečavanje, prepoznavanje i liječenje ovisnosti: djelovanje sredstava ovisnosti na mozak i ponašanje. Zagreb: Klinika za psihijatriju. Centar za proučavanje i suzbijanje alkoholizma i drugih ovisnosti Kliničke bolnice „Sestre milosrdnice“
3. Đukanović, B. M. (1999). Porodice narkomana. Kaligraf.
4. EMCDDA 2016. Annual report
5. Greblo, Z. (2005). Religioznost, obiteljski čimbenici i zloupotreba droga kod adolescenata. Znanstveni rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
6. Hasanović, I.M., Kuldija, A., Pajević, M.I., Zorić, S. (2012). Some Epidemiological Characteristics Of Heroin Addicts Clinically Treated in Post-war Bosnia and Herzegovina. Acta Medica Saliniana 41(1)
7. Ivandić Zimić, J. (2010): Rizični čimbenici za pojavu ovisnosti o drogama s naglaskom na čimbenike u obiteljskom okruženju. Izvorni znanstveni članak: Kriminologija & socijalna integracija : časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, Vol. 19 No.1.
8. Kaufman, E., Kaufmann P.(1977). Multiple family therapy: A new direction in the treatment of drug abusers. American Journal of Drug and Alcohol Abuse.
9. Kaufman, E. & Patison E.M. (1981). Different methods of family therapy in the treatment of drug abusers. Quarterly Journal of Studies on Alcohol.
10. Lacković-Grgin, K. (1994). Samopoznavanje mladih. Jastrebarsko: Naklada Slap.
11. Pašalić-Kreso, A. (2004). Koordinate obiteljskog odgoja. Sarajevo: JEŽ
12. Pehar-Zvačko, L. (2003). Slobodno vrijeme mladih ili... Sarajevo: Filozofski fakultet Sarajevo.
13. Petrović P.S. (2001). Droga i ljudsko ponašanje”. Četvrto prerađeno i dopunjeno izdanje, Beograd: Partenon.
14. Petrović P.S. (2003). Droga i ljudsko ponašanje. Peto izdanje, Beograd: Partenon.
15. Rohner, R.P.(2002). PARTheory. Scribd.
16. Sanković, K.(2005). Ispitivanje razlika u percepciji roditeljskog prihvatanja i odbijanja kod studenata različite privrženosti u ljubavnim vezama. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
17. Serdarević, I., Maričić, I. (2007). Uključenost obitelji u tretman ovisnosti. Bilten Rizik. Rijeka: Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-Goranske županije.
18. Tokić, A. (2008): Suvremene spoznaje u istraživanju povezanosti roditeljstva i adolescente prilagodbe. Društvena istraživanja. 17 (6). 1133-1155.
19. White, T. (2013). Alkohol i droge. Psihopolis 2014
20. World Health Organization. (2003). Investing in mental health.

FAMILY AND ADDICTION TO PSYCHOACTIVE SUBSTANCES

Nejra Zejnullahu Suljagić, Master of Psychological Sciences

Summary

Addiction to psychoactive substances is a very complex system in which dominates the principle of interaction between the person, the environment and the psychoactive substance. Nevertheless, the development of addiction is largely attributed to the characteristics of the family environment. The family as a relevant socio-psychological factor with all its interaction models is important in almost all potentially negative and unfavorable influences on the formation and development of the personality and the protection of its mental health. Researching the issue of addiction to psychoactive substances, it is inevitable to state the importance of the family as a potential risk factor and a predictor of the occurrence and maintenance of addiction. Addiction to psychoactive substances can occur in any family. This work will present the negative factors and characteristics of family and family relationships as a risk factor for the abuse of psychoactive substances. Family miles and interpersonal relationships in the family are very important, if not crucial, both in the development of addiction and in its recovery. Addiction to psychoactive substances is said to be a "disease" of the family, and therefore parallel professional work with both the individual and his family is important. The family is a significant resource for the rehabilitation of addicts, but also help in maintaining the functionality of its rehabilitated member.

Key words: *addiction to psychoactive substances, family, treatment*